

УДОСКОНАЛЕННЯ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МУЗИКАНТІВ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

У статті представлено авторське бачення організації методичної системи щодо удосконалення процесу фахової підготовки майбутніх музикантів у мистецьких вищих навчальних закладах. Проаналізовано структуру методичної системи, яка ґрунтується на принципах особистісно орієнтованого навчання.

Ключові слова: фахова підготовка, методична система, майбутні музиканти, особистісно орієнтоване навчання, мистецькі вищі навчальні заклади.

Удосконалення фахової підготовки майбутніх музикантів у системі вищої мистецької освіти в сучасних соціокультурних умовах набуває останнім часом особливої значущості. Динамізм соціального життя потребує проявлення активності людини як суб'єкта життєтворчості, а також самовизначення, рефлексії, саморегулювання, самовдосконалення та інших якостей творчої особистості. За таких обставин орієнтація на професійно-творче формування особистості студентів стає пріоритетною в навчальному процесі. Усвідомлення нагальної потреби оновлення системи підготовки майбутніх музикантів у мистецьких вищих навчальних закладах шляхом запровадження особистісно орієнтованого навчання надає перспективи створення необхідних передумов для активізації та розвитку їхнього музичного мислення як одного з основних факторів творчого характеру навчальної діяльності. Це потребує перегляду традиційних підходів, методологічної переорієнтації процесу фахової підготовки студентів-музикантів.

Майбутні фахівці соціокультурної сфери повинні активно застосовувати теоретичні знання для вирішення власних практичних завдань, гнучко перетворювати теоретичні знання у практичні, вільно оперувати мистецькими знаннями і музично-виконавськими вміннями на рівні оволодіння методикою викладання. Тому фахова підготовка має будуватися як комплексна цільова програма, орієнтована на певний результат – формування цілісної особистості сучасного фахівця, здатного творчо мислити і самостійно орієнтуватися в найрізноманітніших проблемних ситуаціях сучасності. Вона виконує міжпредметну функцію і пов'язана з опануванням комплексу специфічних методів і прийомів вивчення професійно-орієнтованих музичних дисциплін.

Взагалі професійну підготовку розуміють як сукупність спеціальних знань, вмінь і навичок, якостей, досвіду і норм поведінки, що забезпечують можливість успішної роботи з певної професії. Це своєрідна модель, при роботі з якою студенти оволодівають професійною діяльністю. Різноманітні дослідження з

професійної підготовки майбутніх музикантів, зокрема, інструментально-виконавської (Н. Мозгальова, О. Щербініна та ін.), музично-виконавської (Д. Бабіч, А. Душний), фортепіанної (О. Бурська) і методичної (Ю. Ростовська) підготовки, визначають нові перспективні шляхи щодо її вдосконалення. Вітчизняна музична педагогіка вищої школи останніми роками збагатилася новими розробками з проблеми удосконалення фахової підготовки майбутніх музикантів (О. Олексюк, В. Клиш, О. Никон, А. Растрігіна, О. Прядко, Н. Палійф та ін.). Поза увагою дослідників залишається науково-методична розробка фахової підготовки студентів-музикантів як цілісного структурного процесу на основі системного підходу.

У даній статті ми зупинимося на обґрунтуванні методичної системи стосовно удосконалення процесу фахової підготовки майбутніх музикантів у мистецьких вищих навчальних закладах.

Оновлення змісту вищої мистецької освіти створює передумови реального вибору особистістю індивідуальних освітніх напрямів підготовки відповідно до власного потенціалу, запитів і інтересів. Зміст підготовки майбутніх музикантів у мистецьких вищих навчальних закладах поєднує інваріантну (нормативну, соціально визначену, обов'язкову для всіх вищих навчальних закладів) і варіативну (за суб'єктивним вибором, предметно-спрямовану фахову підготовку музиканта) компоненти. Інваріантна компонента включає фундаментальну загальноосвітню підготовку, яка сприяє інтелектуальному розвитку музиканта, варіативна – предметно-професійну (загальнофахову й спеціальну фахову) підготовку.

Зміст фахової підготовки студентів складається з таких *елементів*: знання, вміння і навички, творча й емоційно-ціннісна компонента (за В. Жигирь [1]). До цього змісту входять:

1) ґрунтовні знання з інструментального, хорового та вокального виконавства, історії та стилістики, композиції та аранжування; наукові знання з питань теорії та методики музично-професійної діяльності

(покликані озброїти фахівця методологічними і методичними підходами до процесів пізнання музики, до музично-виконавської і майбутньої музично-педагогічної діяльності);

2) професійні виконавські уміння й навички (досконала техніка, культура виконання в ансамблі (оркестрі, хорі), сольне концертне виконання музичних творів, акомпанування, підбір по слуху, володіння репертуаром і манерою виконання, виконавська майстерність); художньо-творчі уміння і навички (глибоке володіння різноманітними художніми стилями, художня інтерпретація музичних творів, вільна імпровізація, складання музики); педагогічні вміння і навички (володіння методикою та практичним досвідом навчання виконавської діяльності, теоретичне і практичне навчання учнів з фахових дисциплін, педагогічна імпровізація, створення особистісно орієнтованих ситуацій); диригентські уміння і навички, дослідницькі уміння, уміння і навички організації та здійснення музично-просвітницької діяльності (правильне визначення аудиторії і репертуару);

3) досвід творчої діяльності (визначає готовність майбутніх фахівців до самостійного творчого перенесення знань, умінь і навичок у практичну музично-професійну діяльність, творче застосування їх, що потребує розвитку мислительних операцій);

4) особистісно-ціннісний елемент (зумовлює емоційно-оцінне ставлення особистості, розвиток творчих особистісних і професійно значущих якостей студентів).

Готовність до фахової діяльності у галузі музичного мистецтва визначається наявністю: музичних здібностей (музичний слух, відчуття стилю, темпоритму, тембру і форми, музична пам'ять, музикальність тощо); професійно значущих особистісних якостей (артистизм, самостійність, творча активність, емоційна чутливість до музики, організованість, емпатія, рефлексія, кмітливість, ініціативність, художня компетентність, комунікативність, самокритичність, креативність); гнучких процесів музичного сприйняття і мислення, високого інтелектуального і духовного розвитку, професійної компетентності. Досягнення достатнього рівня фахової підготовки студентів можливе лише за умови певного рівня розвитку та становлення внутрішніх ресурсів особистості. Як відомо, система організації підготовки включає як професійний рівень (оволодіння певною системою знань, умінь і навичок, технологією практичної діяльності, формування культури саморегуляції мислення, професійної компетентності), так і особистісний (формування професійно значущих особистісних якостей, саморозвиток і творча самореалізація особистості, діалогічність).

Так, загальнофахова (музично-теоретична і музична психолого-педагогічна) підготовка студентів спеціальності «Музичне мистецтво» являє собою ланку, що поєднує загальнокультурну підготовку з їхньою предметною спеціалізацією, готуючи базу для спеціальних предметів. Загальномузична підготовка збагачує понятійний апарат музичного мислення студентів, забезпечує високий рівень музично-теоретичних знань, розуміння принципів музичної психології і педагогіки, основ музичного аналізу й

інтерпретації музичних творів. Спеціальна фахова підготовка передбачає «професіоналізацію» музиканта в тій або іншій галузі музичного мистецтва.

Зміст підготовки студентів спеціалізації «Музичне мистецтво» розглядається інтегрованими міжпредметними блоками навчальних дисциплін, а саме: 1) блок гуманітарних і соціально-економічних дисциплін, на основі яких здійснюється загальноосвітня, загальнокультурна підготовка студентів; 2) блок фундаментальних і професійно-орієнтованих дисциплін (загальнофахова підготовка), який готує базу для фахових дисциплін; 3) блок професійно-орієнтованих (фахових) дисциплін, у процесі вивчення яких здійснюється спеціальна підготовка. Предмети поєднані у блоки за формою, змістом, пов'язані між собою загальною метою навчання, функцією і міжпредметними зв'язками. Третій блок містить змістовний перелік фахових дисциплін. До змісту підготовки ще входять дві групи дисциплін за вибором (цикл дисциплін самостійного вибору вищим навчальним закладом і цикл дисциплін вільного вибору студентом – за кваліфікаціями, які задовольняють освітні, культурні та духовні потреби особистості студентів, їхній власний потенціал, запити та інтереси).

В «Освітній кваліфікаційній характеристиці» (матеріали акредитації кафедри музичного мистецтва факультету мистецтва ВП «МФ КНУКіМ») зазначається, що майбутні випускники з фаху «Музичне мистецтво» здійснюють таку діяльність: а) музично-виконавську; б) концертну; в) музично-педагогічну; г) музично-просвітницьку. Професійна діяльність майбутніх фахівців об'єднує зазначені вище види музичної діяльності.

Фахова підготовка пов'язана з рівнем професіоналізму музичного мислення сучасного конкурентоспроможного фахівця. Вищий рівень фахового мислення – професійне мислення – належить, певна річ, до творчого мислення. На думку П. Решетнікова [2], сучасний фахівець має володіти високою культурою саморегуляції мислення щодо вирішення фахових завдань як однією з провідних складових рівня фахової підготовки. Проблему професійної самореалізації майбутнього музиканта П. Харченко [3] пов'язує із пізнавальною активністю, з уміннями мисленням, ерудицією, розвитком духовності.

Отже, необхідно наповнити фахову підготовку майбутніх музикантів змістом, який би забезпечував ґрунтовне, інтегроване, комплексне використання предметних знань на практиці, ліквідував би суперечності між абстрактністю кожної окремої дисципліни і конкретністю завдань майбутньої музично-професійної діяльності, яка поєднує виконавську, педагогічну, просвітницьку, дослідницьку та інші види діяльності.

Проте відомо, студенти здебільшого вивчають фахові дисципліни розрізнено одне від одного, відсутній системний підхід до їхнього вивчення. У фаховій підготовці студентів міцна музично-теоретична основа, достатня фундаментальна музично-виконавська підготовка поєднуються, на жаль, з несистемною наскрізною практикою, котра лише іноді виходить за

межі двох сфер професійної соціокультурної діяльності. А як відомо, культура і освіта мають тенденції до швидких змін та інтенсивного розвитку, що потребують розвитку гнучких і адаптивних вмінь, на яких ґрунтується сучасна професійна діяльність.

Отож, практична нездатність деяких випускників пристосуватися до реальних умов конкретної професійної діяльності породжує безліч професійних проблем, які позначаються на успішності вирішення фахових завдань. Бажано, щоб майбутні фахівці соціокультурної сфери мали змогу активно застосувати теоретичні знання для вирішення власних практичних завдань, гнучко перетворювали теоретичні знання у практичні, вільно оперували мистецькими знаннями і музично-виконавськими вміннями на рівні оволодіння методикою викладання. Досягнення органічної єдності професійно-орієнтованих дисциплін у процесі фахової підготовки музикантів, усунення їхньої розривності, опанування студентами інтегрованими знаннями, синтетичне комплексне використання їх у практиці майбутньої музично-професійної діяльності (що свідчить про сформованість музичного мислення) є важливими завданнями мистецької педагогіки вищої школи.

Фахову підготовку студентів музичних спеціалізацій вищих мистецьких навчальних закладів ми розглядаємо як систему навчання, яка передбачає забезпечення студентів знаннями, вміннями і навичками і ґрунтується на інтегративній єдності індивідуального музично-виконавського розвитку та оволодіння фаховими дисциплінами (методиками).

Спираючись на концептуальні положення вчених щодо розуміння музично-педагогічного процесу як діяльній системи, ми розглядаємо процес фахової підготовки студентів як відкриту цілісну педагогічну систему, на функціонування якої впливає взаємодія та обмін інформацією з навколишнім середовищем, іншими системами, художніми сферами.

Нами було створено і практично зреалізовано методичну систему, яка вдосконалює фахову підготовку майбутніх музикантів під час особистісно орієнтованого навчання, активізує розумову і художньо-інтерпретаційну діяльність, забезпечує диверсифікацію інтелектуальної сфери, сприяє творчому самовираженню студентів. У нашому дослідженні ми спиралися, в основному, на структуру універсальної організаційно-методичної системи, яку розроблено О. Олексюк [4] для формування духовного потенціалу майбутніх фахівців соціокультурної сфери.

Складові методичної системи (мета, принципи, зміст, педагогічні умови, методи, засоби і форми навчання майбутніх фахівців, результати) відображують сутність таких її компонентів: цільовий, комунікативний, змістовий, діяльній, аналітико-результативний.

Мета пропонованої нами методичної системи полягає у визначенні шляхів удосконалення фахової підготовки майбутніх музикантів у мистецьких вищих навчальних закладах. **Завдання** системи визначаються специфікою професійної діяльності майбутніх фахівців, а саме:

1) активізувати музично-пізнавальну діяльність студентів, розвивати творчо-пізнавальну самостійність;

2) сформувати настанову на діалогічне спілкування з мистецтвом, на співтворчість учасників педагогічного процесу;

3) забезпечити усвідомлення студентами музичного мислення як предмета міждисциплінарного синтезу, збагатити понятійний апарат музичного мислення;

4) розвивати інтегративні уміння для творчого засвоєння музичної інформації, створення й осмислення художньої інтерпретації музичних творів;

5) оволодіти здатністю до творчої самореалізації й самовдосконалення в художньо-творчій та професійно-музичній діяльності.

До принципів навчання, що визначатимуть у подальшому організаційні форми, методи та умови удосконалення фахової підготовки студентів музичних спеціалізацій, включено такі: розвиток та саморозвиток особистості, суб'єктність навчання, природовідповідність, навчання й учіння, активність і самоактивність, емоційність, діалогова взаємодія, міжпредметні зв'язки (системність), варіативність.

Використання комунікативно-діалогових методик під час навчання майбутніх фахівців, спрямованих на розв'язання спільних проблем, які активізують музично-пізнавальну діяльність студентів, їхню творчо-пізнавальну самостійність, створюють позитивну емоційну атмосферу на заняттях. Обмін поглядів на музичних заняттях, наявність безлічі особистісних трактувань та інтерпретацій музичних творів можливі лише в процесі діалогічного спілкування, в ході якого унікальність власних переживань (художнє відкриття) стають основою для визначення особистісної позиції партнерів, розуміння власних смислових і ціннісних орієнтацій.

Успішну реалізацію методичної системи забезпечує оптимальна сукупність *педагогічних умов*, які взаємодіють у комплексі на всіх етапах функціонування системи:

- створення позитивної емоційної атмосфери навчання для стимулювання творчо-пізнавальної активності студентів;
- забезпечення рівноправного діалогічного спілкування;
- міжпредметна інтеграція знань у системі фахової підготовки студентів мистецьких вищих навчальних закладів;
- акцентування на творчій самореалізації студентів в освітньому процесі;
- варіативність особистісно орієнтованих педагогічних ситуацій.

Впровадження у навчально-виховний процес гуманістичної моделі фахової підготовки студентів передбачає особистісно орієнтовані *методи навчання*. Дослідницько-пошукові методи забезпечують осмислення студентами своєї діяльності, активізують процесуальні характеристики та операції музичного мислення, дають змогу розвивати особистісні професійно значущі якості у студентів. Незалежність у виборі і прийнятті рішень, наявність ситуації успіху створюють найкращі можливості для формування музичного мислення студентів. Обов'язковими є методи стимулювання і мотивації музично-пізнавальної діяльності (пізнавальні та ділові ігри, проблемні лекції, дискусії, диспути, тренінги, метод відеопрактикуму). З метою активізації музичного мислення використовуються методи аналітич-

ного пізнання музичного твору, узагальнення інтонацій, цілісного аналізу, аналогій, художньо-виражальний, рефлексивного осягнення, порівняльного аналізу інтерпретацій музичних творів, емоційної драматургії тощо. Їх застосовують за певною системою з врахуванням умов поетапного формування музичного мислення студентів.

Зміст особистісно орієнтованої освіти відрізняється від традиційної творчим підходом до програми фахової підготовки та включенням у процес особистісно орієнтованих педагогічних ситуацій, які, як підкреслював В. Серіков [5], «затребують» і актуалізують особистісні функції студентів. Орієнтуючи процес навчання на особистість студента, викладачі велику увагу приділяють саме створенню ситуації успіху для кожного студента, наприклад, за типом проведення студії для студентів «Створення ситуації успіху» згідно з досвідом Н.Сегеди [6].

Методи навчання: *організаційний етап* (I курс) – розв'язування мислительних музичних задач, монографічний, інтроспекція, особистісно орієнтований тренінг, ескізне вивчення творів, інтонаційно-виражальний, аналогії, гра на слух, стильова інтерпретація; *інтегрований* (II-III курси) – ділові ігри, аналітичне пізнання музичного твору, рефлексивне осягнення змісту, художньо-виражальний, порівняльний аналіз, художня інтерпретація, музично-інструментальний діалог, психотренінг, зіставлення і порівняння; *творчо-професійний етап* (IV-V курси) – відеопрактикум, музично-літературні програми, концерти-лекції, дискусії, емоційна драматургія, імпровізація.

На кафедрі музичного мистецтва ВП «Миколаївська філія Київського національного університету культури і

мистецтв» ми застосовуємо комплекс методів, які спрямовані на активізацію музичного мислення у студентів. Серед основних навчально-виховних методів та прийомів ми широко використовували різноманітні методики *музикотерапії* [7] для стимуляції інтелектуальної діяльності студентів, підвищення працездатності мозку, формування культури музичного мислення, емоційної саморегуляції особистісного розвитку майбутніх фахівців. Активні та рецептивні форми музикотерапії супроводжували корекцію мислительних операцій, індивідуальних характеристик і типів мислення. Актуальними є методи педагогічного керівництва процесом морально-естетичного виховання учнівської молоді засобами народно-пісенної творчості, а також методи оздоровлення людини засобами фольклору [8].

Таким чином, організація методичної системи є цілісним процесом, в якому спільне функціонування компонентів характеризується гармонізованою сукупністю педагогічних впливів, метою яких було спрямувати музичне мислення студентів до активних продуктивних дій. Розроблена методична система об'єднує і модернізує навчально-виховний, музично-пізнавальний і самоосвітній процеси; містить можливості її варіативного використання в процесі особистісно орієнтованого навчання студентів у мистецьких вищих навчальних закладах; вдосконалює їхню фахову підготовку, активізує розумову і художньо-інтерпретаційну діяльність, забезпечує диверсифікацію інтелектуальної сфери, сприяє творчій самореалізації особистості студентів. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів поставленої проблеми і вимагає подальших розвідок у даному напрямку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жигір В. І. Зміст фахової підготовки вчителя обслуговуючої праці у вищому навчальному закладі: Автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / В. І. Жигір. – Київ, 2001. – 18 с.
2. Репетников П. Е. Нетрадиционная технологическая система подготовки учителей: Рождение мастера / П. Е. Репетников. – М. : ВЛАДОС, 2000. – 304 с.
3. Харченко П. В. Саморозвиток як основа творчої самореалізації культурного розвитку особистості / П. В. Харченко // Науковий вісник НМАУ імені П. І. Чайковського. Музична педагогіка: Зб. ст. – В. 54. – Київ, 2007. – С. 154–163.
4. Олексюк О. М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва : [навч. посібник] / О. М. Олексюк, М. М. Ткач. – К. : Знання України, 2004. – 264 с.
5. Серіков В. В. Личностный подход в образовании / В. В. Серіков // Будущему учителю о проблемах педагогики. – Волгоград: Перемена, 1995. – 178 с.
6. Сегеда Н. А. Подготовка будущего учителя музыки до профессиональной самореализации: Авт. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Н. А. Сегеда. – К., 2002. – 20 с.
7. Аллаярв Х. А. Музыка-терапевтический аспект проблемы комплексного воздействия искусств / Х. А. Аллаярв, Г. Д. Семенова. – НПО : «Союзмединформ», 1992. – 33 с.
8. Карпун А. Л. Керівництво гуртами українського народного співу. Психолого-педагогічний аспект : [навч.-метод. пос.] / А. Л. Карпун. – К. : УММ «Духовне оздоровлення», 2001. – 616 с.

Пихтарь Е. А.,

*Обособленного подразделения «Николаевский филиал
Киевского национального университета культуры и искусств»*

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНО ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ МУЗЫКАНТОВ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ХУДОЖЕСТВЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье представлено авторское видение организации методической системы для совершенствования процесса специальной подготовки будущих музыкантов в высших учебных заведениях искусства.

Проанализирована структура методической системы, которая основывается на принципах лично-ориентированного обучения.

Ключевые слова: специальная подготовка; методическая система; будущие музыканты; лично-ориентированное обучение; высшие учебные заведения искусства.

Pikhtar O,

*Separated Subdivisions «Kyiv National University of Culture and Arts,
Mykolaiv Branch Office», Mykolaiv, Ukraine*

IMPROVED PROFESSIONAL FUTURE MUSICIANS IN HIGHER ARTS EDUCATION

The organization of methodological system concerning the improvement of professional training process of future musicians in the higher art educational institutions is presented in the article. The structure of the methodological system which is based on the principles of personality-oriented training is analyzed.

Keywords: professional preparation; methodological system; future musicians; personality-oriented training; higher art educational institutions.

Рецензенти: *Плахотник В. Г.*, к. мист. н., МП «КНУКіМ»;

Ревенко Н. В., к. мист. н., доцент МНУ.

© Піхтар О. А., 2014

Дата надходження статті до редколегії 18.11.2014 р.